

Masumiyet Karinesi ve Yargı Bağımsızlığı*

Değerli Katılımcılar,

Öncelikle sizleri en içten duygularıyla, saygıyla selamlıyorum.

Bilindiği üzere, hukuk devletinin vazgeçilmez unsurlarından olan masumiyet ya da suçsuzluk karinesi günümüzde hem uluslararası insan hakları sözleşmelerinde hem de anayasalarda güvence altına alınan bir ilkedir. Anayasamızın 38. maddesinde “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” şeklinde ifade edilen masumiyet karinesi, aynı zamanda savaş, seferberlik veya olağanüstü hâllerde dahi sınırlandırılmayan mutlak bir temel haktır.

Bununla birlikte, masumiyet karinesinin evrensel bir kabule şayan olması kolay olmamıştır. Dünyanın birçok yerinde uzun yıllar suçsuzluk değil, suçluluk karinesi hâkim olmuştur. Geçen yüz yılın en etkili düşünürlerinden biri olan Michel Foucault’nun anlattıklarına göre Avrupa’da bir zamanlar kişinin suçsuz olduğunun kendisi veya yakınları tarafından ispatlanmasını zorunlu kılan bir yargılama modeli benimsenmişti.

Bir dönem kişinin suçsuz olduğuna akrabalarından belli sayıda insanın şahitliğiyle karar verilmiştir. Daha ilginç, suçluluğu ortaya çıkarmak için bedensel sınamalara başvurulmuştur. Sözelimi Fransa’nın bazı bölgelerinde cinayete suçlanan birisi korlar üzerinde yürütülür, iki gün sonra hâlâ ayağında izler varsa suçlu kabul edilirdi. Aynı şekilde bir dönem “*su işkencesi*” denen yöntem uygulanmıştır. Buna göre suçlanan kişinin sağ eli sol ayağına bağlanır ve kişi suya atılırdı. Boğulmazsa suçlu, boğulursa suçsuz olduğu anlaşılıyordu. Boğulmadığında suçluydu zira su bile onu kabul etmiyordu. Suçsuz olduğunu ispatlaması için suyun onu kabul etmesi yani boğulması gerekiyordu.¹

Kısacası suçluluk karinesinden suçsuzluk karinesine geçiş uzun ve sancılı bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Bu nedenle masumiyet karinesinin ve bunun yanında elbette tüm temel hak ve özgürlüklerin değerini bilmek durumundayız.

Kıymetli Katılımcılar,

Anayasa Mahkemesi kararlarında masumiyet karinesinin iki yönüne işaret edilmektedir. Bunlardan birincisi suç isnadı altında olan kişinin suçluluğu mahkeme kararıyla kesinleşinceye kadar suçsuz kabul edilmesidir. Masumiyet karinesinin ikinci yönü ise yargılama sonrasına ilişkindir. Buna göre ceza yargılaması mahkûmiyet dışında bir kararla sonuçlandığında kişinin suçlu görülmemesi, özellikle hakkında verilen beraat kararının sorgulanmaması gerekir.

Masumiyet karinesi ispat yükümlülüğü konusunda da radikal bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu karinenin bir sonucu olarak, suç isnadı altında bulunan kişiden suçsuzluğunu ispat etmesi beklenemez.² Esasen “*ispat iddia edene düşer*” ilkesi, Mecelle’de “*Beraat-ı zimmet asıldır*” (m.8) ve “*Beyyine hilâf-ı zahiri isbat içindir*” (m. 77) şeklinde ifade edilen kuralların ceza hukukuna yansımalarıdır. Bu kurallar gereğince asıl olan borçsuzluk (suçsuzluk) karinesidir, aksi ileri sürülüyorsa bunu delille ispatlama yükümlülüğü iddia sahibine aittir.³

Belirtmek gerekir ki, masumiyet karinesi ihlallerinde çoğu zaman yargı organlarının gerekçeleri ve kullandıkları dil belirleyici olmaktadır. Aslında sadece mahkemelerin değil, kamu gücü kullanan herkesin suç isnadı altında bulunup da henüz kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla suçluluğu sabit olmamış kişileri suçlu göstermeye yönelik sözleri masumiyet karinesini ihlal edebilir. Başka bir ifadeyle, yargılama makamları ve kamu otoriteleri devam eden veya beraatle sonuçlanan davalarda kişilerin suçlu olduğu izlenimini uyandıracak söylem ve uygulamalardan kaçınmak durumundadır.⁴

Değerli Katılımcılar,

Anayasa Mahkemesinin bu yıl verdiği bir kararda vurguladığı üzere, yargı bağımsızlığı ilkesi ile masumiyet karinesi arasında yakın bir bağlantı bulunmaktadır. Zira masumiyet karinesine göre, bir kişinin suçlu sayılabilmesi ancak bağımsız bir mahkemece yürütülen ve adil yargılanma şartlarını sağlayan yargılamada şüphelerin giderilmesi suretiyle maddi hakikate ulaşılarak verilen bir hükümle mümkündür.⁵

Bu sebeple Anayasa Mahkemesi seri muhakeme usulü kapsamında savcılık tarafından *belirlenen yaptırım doğrultusunda hüküm kurma* zorunluluğu getiren kanun hükmünü mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi yanında masumiyet karinesine de aykırı bulmuştur. Mahkemenin iptal gerekçesine göre, hâkimin suçun sübutuna yönelik değerlendirme yapma yetkisini sınırlandıran söz konusu hüküm nedeniyle “*suçluluğu hükmen sabit olmadan bir kişinin suçlu sayılması sonucu ortaya çıkabilir*”.⁶ Bu da masumiyet karinesiyle bağdaşmayacaktır.

Öte yandan suçluluğu mahkeme kararıyla kesinleşmeden bir kişinin suçlu kabul edilmesine yönelik tutum ve davranışlar mahkemelerin bağımsızlığı ilkesini de zedelemektedir. Benzer şekilde devam eden yargılamalar hakkında hâkimlere veya mahkemelere baskı yapılması da masumiyet karinesini olumsuz yönde etkileyebilecektir. Bu sebeple yargı bağımsızlığının etkili şekilde sağlanması, masumiyet karinesinin ve diğer temel hakların korunması bakımından hayati derecede önemlidir.

Anayasa’nın 138. maddesi yargı bağımsızlığının birbirini tamamlayan üç temel şartını düzenlemektedir. Birincisi yargısal görevlerini yerine getirirken hâkimlerin vicdanlarına müdahale

edilmemesidir. Bu şart maddede yapılması ve yapılmaması gerekenler belirtilmek suretiyle düzenlenmiştir. Yapılması gereken, görevlerinde bağımsız olan hâkimlerin Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm vermeleridir.

Yapılmaması gereken ise herhangi bir organ, makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat vermesi, hatta tavsiye ve telkinde bulunmasıdır. 138. madde bu konuda hiçbir istisna öngörmemekte, kategorik bir yasak getirmektedir.

Bu müdahale yasağının muhatabı ülke içinde veya dışında bulunan tüm organ, makam, merci veya kişilerdir. Konumu, sıfatı veya görevi ne olursa olsun hiç kimse hiçbir gerekçeyle mahkemelere ve hâkimlere bırakın emir ve talimat vermeyi, tavsiye ve telkinde dahi bulunamaz.

Anayasanın 138. maddesinde yer alan yargı bağımsızlığının ikinci şartı, devam eden bir dava hakkında parlamentoda yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili olarak soru sorulmaması, görüşme yapılmaması veya herhangi bir beyanda bulunulmamasıdır. Bu anayasal hükmün amacı yasama organının ve üyelerinin devam eden yargılamalara müdahalesini önlemek, bu suretle başta masumiyet karinesi olmak üzere adil yargılanma hakkının tüm unsurlarıyla korunmasını sağlamaktır.

Yargı bağımsızlığının maddede yer verilen üçüncü ve son şartı mahkeme kararlarının etkili şekilde yerine getirilmesidir. Nitekim 138. maddenin son fıkrası gereğince yasama ve yürütme organları ile idare mahkeme kararlarına uymak zorundadırlar. Bu organlar ve idare mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez. Kısacası yargı bağımsızlığı, yargılama sürecine müdahale edilmemesini ve ortaya çıkan kararın geciktirilmeden ve gereği gibi uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Değerli Katılımcılar,

Yargı bağımsızlığının ve masumiyet karinesinin etkili şekilde korunması, devlet organları arasındaki ilişkinin kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun şekilde düzenlenmesine bağlıdır. Unutmayalım ki demokratik hukuk devleti, herkesin hukukunun ve hududunun belli olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle yasama, yürütme ve yargı organlarının Anayasayla kendilerine çizilen sınırları aşmadan görevlerini yerine getirmeleri hukuk düzeninin korunması ve idamesi bakımından son derece önemlidir.

Bu bağlamda hâkim ve savcılarımızın, anayasal ve yasal yetkilerini aşabilecek ve yargıyı siyasi polemik içine çekebilecek söz, tutum ve davranışlardan kaçınması gerekir. Hepimize düşen, hüküm verirken giydiğimiz cübbelerin mehabetine uygun davranmaktır.

Aynı şekilde yasama ve yürütme mensuplarının da yargıyı etkilemeye veya itibarsızlaştırmaya dönük söz, tutum ve davranışlardan uzak durması gerekir. Evet, cübbeyle siyaset olmaz, ancak cübbesiz yargılama da olmaz. Yargı bağımsızlığının ve masumiyet karinesinin korunması, devam eden yargılamalar konusunda hassasiyet gösterilmesini gerektirmektedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, modern hukuk düzenlerinde kendisine herhangi bir suç isnat edilen kişinin yargılanacağı, aklanacağı veya mahkum edileceği yegane yer mahkemelerdir. Yargı sistemimiz kendi bünyesinde denetim ve telafi imkânı sağlayan itiraz, istinaf ve temyiz gibi kanun yollarına da sahiptir.

Dolayısıyla başta sosyal medya olmak üzere farklı mecralarda yargısız infaz veya aklama yoluna gidilmesi sağlıklı ve adil bir yargılama sürecini zehirlemektedir. Bundan kaçınmak hepimizin ortak sorumluluğudur.

Bu duygu ve düşüncelerle sizleri bir kez daha saygıyla selamlıyor, sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Zühtü ARSLAN
Anayasa Mahkemesi Başkanı

* Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenen “*Masumiyet Karinesi ve Lekelenme Hakkı Sempozyumu*”nda yapılan konuşma. Ankara, 8 Kasım 2021.

¹ M. Foucault, *Büyük Kapatılma*, Çev. I. Ergüden ve F. Keskin, İstanbul, 2000, s. 204.

² *Kürşat Eyo*l, B. No: 2012/665, 13/6/2013, § 26.

³ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l Hükkâm: Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, Cilt I, İstanbul, 2016, s. 56.

⁴ *Galip Şahin*, B.No: 2015/6075, 11/6/2018, § 40; S.M. GK, B.No: 2016/6038, 20/6/2019, § 41.

⁵ AYM, E.2020/35, K.2021/26, 31/03/2021, § 45.

⁶ AYM, E.2020/35, K.2021/26, 31/03/2021, § 54.

